

BASLAWÍSH KLASLARDA DIKTANT JUMÍSÍN BAHALAW

Yulduz Matberdiyeva

Nukus innovაციyaliq instituti oqitiwshisi

Bilimlendiriwde balalardı oqıw, jazıwǵa úyretiw, sóylewin ósiriwge, oylaw xızmetlerin keńeytiriwge ayırıqsha itibar beriw zárúr.

Balalardıń esitiw, kóriw qábiletlerin rawajlandırıwda olardı diktant jazıwǵa úyretiw paydalı is. Jumıs dáslep taxtadan yamasa kitaptan kóshirip jazıwǵa úyretiwden baslanadı. Soń buwın, sóz hám gáplerdi esitip jazıw, durıs jazǵanın oqıp tekseriw wazıypası beriledi. Diktant jazıw kónlikpesi baslawısh klaslardan qáliplesip barıladı.

Birinshi klass oqıwshıları bir neshe háriplerdi úyrenip alǵanнан soń, dáslep olar eki yamasa úsh dawıstan ibarat sózlerdi esitip jazıwǵa úyretiledi.

Imlanı úyretiwde diktant jazdırıp turıw – oqıwshılardıń sawatlılıǵın arttırıwǵa járdem beredi.

Jazıw shınıǵıwları balalardıń ruwxıy halatları menen baylanıslı bolıp, bul quramalı isti tez ámelge asırıw qıyın boladı.

Dawıslılardı jazba háripke aylandırıp jazıw procesinde balalarda qıynalǵanlıq belgileri seziledi. Máselen, olar baspa háriplerde oqıǵanların eslep, olardı jazba qılıp jazıw mashaqatın bastan keshiredi.

Oqıwshıda diktant jazıwda payda bolan tájiriybe keyin ala bayan, jazba jumıs jazıwǵa tiykar tayarlaydı.

Diktant ushın tańlanatuǵın sóz, gáp hám tekstler ápiwayı, túsiniqli bolıwı menen birge bilimlendiriw áhmiyetine iye bolıp, balanıń qızıǵıwshılıqların arttırıwǵa xızmet qılıwı lazım.

Diktant jazıwda bala sulıw jazıw qaǵıydalarına da tolıq ámel qılıwı kerek.

Diktant jazıwǵa tayarlıq kóriw oqıwshılarda málim bir psixologiyalıq jaǵdaydı júzege keltiredi. Olar ózlerinde bul iske kirisiw ruwxın payda etip, dápter betin ashadı. Taxtadan sáne hám tekst temasın kóshirip jazadı. Soń dıqqat-itibar menen tekstti tıńlaydı. Oqıtıwshı ortasha bálentliktegi dawıs penen teksttegi sózlerdi dana-dana etip oqıyadı. Balalar menen tekstti analiz qıladı. Soń oqıwshılardıǵa:

- Endi kózlerińizdi jumıń hám ishińizde: «Men diktanttı durıs hám sulıw jazaman, jaqsı baha alaman» dep aytıń, dep ruwxlandıradı hám diktant jazıwǵa tayarlaydı. Oqıtıwshı dáslep gápti tolıq oqıyadı, soń sózbe-sóz aytıp, oqıwshılardıń úlgeriwlerin baqlaǵan halda diktant jazdırıwdı dawam ettiredi.

Diktant ushın tańlangan tekstlerde kóp buwınlı yamasa aytıw qıyın bolǵan sózler bolsa, taxtaǵa jazıp qoyılsa da boladı.

Balalar hár saparı diktant jazıwǵa kirisiwde kóterińki ruwxta bolıwın támiyinlew ushın olardaǵı ruwxıy halattı hámıyshe esapqa alıp is júrgiziw lazım.

Diktanttı jazıp bolǵannan soń, jazılǵan tekstti erkin oqıp shıǵıp, qátelerin dúzetiwge ruxsat beriw, jumıstı eń aldın tapsırǵan oqıwshılardı maqtap qoyıw, órnek qılıp kórsetiw hám basqalardı da usıǵan shaqırıw balalardıń jazba is jazıwǵa qızıǵıwshılıǵın arttıradı.

Olardan oqıwshılarda imla hám de irkilis belgilerine tiyisli tájiriybeler payda etiw menen bir qatarda, grammatikalıq túsiniqlerdi sınaw ushın ámeliy shınıǵıwlar ótkeriwde paydalanıladı. Barlıq tekstler balalardı erkin islew hám pikirlewge úyretiw ushın mólsherlep tańlandı. Derekler tómendegi tártipte berildi:

1. Sózlik; 2. Grammatikalıq analiz ushın gápler; 3. Sózlik diktantı ushın sózler; 4. Saylandı diktant ushın gáp hám tekstler; 5. Kórsetiw diktantı ushın gáp hám tekstler; 6. Yadtan jazıw ushın hár qıylı derekler; 7. Aytıw diktantı ushın tekstler; 8. Túsindirmeli diktant ushın tekstler; 9. Dóretiushilik diktant ushın gáp tekstler; 10. Erkin diktant ushın tekstler; 11. Tekseriw ushın tekstler.

Sabaq saatı kemirek ajratılatuǵın temalar ushın bolsa diktantlardıń ayırım túrleri ǵana usınıs etilgen. Sawat úyretiw dáwiri ushın «Álipbe» tártibindegi háriplerge tiyisli sóz hám gápler berilgen.

Sonı ayrıqsha aytıp ótiw kerek, oqıwshı diktant jazıwda sózdiń háriplik kórinisin kórmey, esitiw arqalı dawıslar birlesiwın kóz aldına keltiredi, dawıslardı háripler menen almasdırıp jazadı. Bunda ruwxıy hám fizikalıq procestiń birgelikte keshiwi sózler túriniń balanıń yadında bekkemlenip barıwına imkan beredi. Sonıń ushın da, diktant imlanı úyretiwde, óz tábiyatına kóre, tolıq bilimlendiriwshi jazba jumıs esaplanadı.

Juwmaqlap aytqanda, taxtadaǵı tekst túsiniqli etip oqılǵannan soń, gáptiń aqırında dawıstıń páseyiwi, jazıwda noqat qoyılıwı, gáptiń birinshi sózi bas hárip penen jazılıwı sáwbetlesiw arqalı túsindiriledi. Soń taxtanı perde menen bekitip, tekst aytıp jazdırıladı.

Әдебиәтлар

E- Global Congress

Hosted online from Dubai, U. A. E., E - Conference.

Date: 30th July, 2023

Website: <https://eglobalcongress.com/index.php/egc>

ISSN (E): 2836-3612

1. Қуттымуратова Ы. Қазақ тілінен диктанттар жинағы. Ташкент. Баёз. 2018.
2. Дүйсенбаева Х, Сейтназаров Ж. Диктант үшін материаллар жыйнағы (Баслауыш класс мұғаллимлер үшін). Нөкіс. 1963.